

ВИДАТНІ ПОСТАТІ МІЖРЕЛІГІЙНОГО ДІАЛОГУ

ks. dr hab. Władysław Kądziołka

Wydział Nauk Społecznych

Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie

DIALOG MIĘDZYRELIGIJNY WEDŁUG JANA PAWŁA II

Interreligious dialogue according to John Paul II

Wstęp

W czasie swojego pontyfikatu, Jan Paweł II wprowadził termin „dialog” do nazwy Sekretariatu dla Religii Niechrześcijańskich. Akcent położony przez Jana Pawła II na dialog wyraził się między innymi w tym, że powołany przez papieża Pawła VI Sekretariat dla Religii Niechrześcijańskich, został podniesiony w 1988 r. przez Jana Pawła II do rangi Papieskiej Rady. W ten sposób powstała Papieska Rada do Spraw Dialogu Międzyreligijnego [1,80], jest to znak otwartej postawy Jana Pawła II i zmieniającej się postawy Kościoła oraz co ważne ma wydźwięk pluralistyczny.

I. Ujęcie historyczne

Pierwszym oficjalnym dokumentem Magisterium Kościoła katolickiego, w którym mówi się o dialogu międzyreligijnym, jest ogłoszona w sierpniu 1964 r. encyklika Pawła VI „Ecclesiam suam”. Słowo „dialog” jest w niej podstawowym pojęciem. Mówiąc o dialogu z wyznawcami religii niechrześcijańskich, papież wymienia judaizm, islam oraz wielkie religie afrykańskie i azjatyckie[2]. Rada ta wydała książkę na temat dialogu międzyreligijnego zawierającą oficjalne nauczanie Kościoła katolickiego od czasu Soboru Watykańskiego II do Jana Pawła II (1963-2005)[3]. Ta licząca ponad 1200 stron pozycja świadczy o prawdziwym zaangażowaniu Kościoła katolickiego. Pierwszym dokumentem w niej zawartym jest Soborowa Deklaracja o stosunku Kościoła do religii niechrześcijańskich „Nostra aetate” (1965), która jest tekstem programowym, wyznaczającym kierunek myślenia i działania Magisterium Kościoła katolickiego na następne dziesięciolecie. Celem było zachęcenie katolików do zaangażowania się na rzecz budowania dialogu i współpracy między jednostkami i narodami, ponieważ wszystkie narody stanowią jedną społeczność [4].

Kolejnym ważnym dokumentem jest tekst Papieskiej Rady ds. Dialogu Międzyreligijnego pt. „Dialog i przepowiadanie” [5,75-106]. Stwierdza się w nim, że zarówno dialog międzyreligijny, jak i przepowiadanie [...] stanowią autentyczne elementy misji ewangelizacyjnej Kościoła. Oba są prawowite i konieczne[5,77]. Zaangażowanie w dialog międzyreligijny wypływa z istoty wiary Kościoła [5,38].

Posiada następujące formy: dialog życia, dialog dzieł, dialog wymiany teologicznej oraz dialog doświadczenia religijnego [5,42]. Innym ważnym dokumentem jest encyklika Jana Pawła II „Redemptoris missio” z 1990 roku [6]. W którym mowa jest o dialogu międzyreligijnym jako istotnym aspekcie misji Kościoła[6,55] wypływający z przekonania wiary, że Duch Święty jest obecny i działa także w religiach niechrześcijańskich. Papież naucza: Obecność i działanie Ducha nie dotyczy tylko jednostek, ale społeczeństwa i historii, narodów, kultur, religii [6,28]. Właściwie rozumiany, dialog międzyreligijny nie oznacza rezygnacji z tożsamości *ani irenizmu*, lecz wzajemne świadectwo dla wspólnego postępu na drodze poszukiwań i doświadczeń religijnych, a jednocześnie dla pokonania uprzedzeń, nietolerancji i nieporozumień[6,56]. W 25. rocznicę Światowego Dnia Modlitwy o Pokój, Jan Paweł II zaprosił do Asyżu przedstawicieli 32 wyznań chrześcijańskich oraz 11 religii niechrześcijańskich, prowadząc dialog na fundamencie prawdy, który ma prowadzić do prawdy, albo do głębszego jej odkrycia. Dialog jest „rozumiany jako metoda i środek wzajemnego poznania, ubogacenia” [6,55-57], to nie tylko wymiana myśli, ale dar z siebie, wymiana darów i wyraz ewangelicznej miłości. Jest niejako sakramentem, czyli znakiem i narzędziem wewnętrznego zjednoczenia z Bogiem i jedności całego rodzaju ludzkiego. Dialog międzyreligijny stawia dwie różne wspólnoty, przedstawicieli różnych tradycji religijnych, w odniesieniu do Boga, do przedstawicieli religii niechrześcijańskich. Kościół ze swej strony, poprzez dialog, staje się coraz bardziej katolicki – coraz bardziej uniwersalny – zgodnie z jego naturą i z jego misją głoszenia i świadczenia o miłości Chrystusa wobec każdego człowieka [1, 248-249].

II. Pojęcie i przedmiot dialogu

Dialog oznacza wzajemne komunikowanie, przyjaźń i wzajemny szacunek, wspólny wysiłek dla osiągnięcia tych samych celów – wszyscy w służbie wspólnego poszukiwania prawdy (...). Dialog niesie również ze sobą gotowość współpracy z innymi ludźmi dla dobra ludzkości oraz zaangażowanie się na rzecz szukania prawdziwego pokoju [7,184].

Dialog nie jest sprowadzany tylko do relacji werbalnej, ale w ujęciu papieża, jest szczerą, życzliwą, otwartą postawą. Z dialogiem z religiami wiązał Jan Paweł II wielkie nadzieje i uważał, że jest on ważnym zadaniem jakie stoi przed Kościołem.

III. Cel i zasady dialogu

Można odkryć w wypowiedziach Jana Pawła II zachętę, aby wymiana i dzielenie się dobrami prowadziły do dawania świadectwa o własnej wizji religii, do lepszego poznania swoich stanowisk i do porozumienia w kwestii niektórych podstawowych wartości” [8,51].

Papież w dialogu widział szansę na odnowę moralną świata: „Niechaj ta współpraca, przebiegając we wzajemnym szacunku sprawi, że będziemy mogli uczynić wiele dobrego w świecie, który staje się coraz bardziej materialistyczny i niewierzący” [9,18]. Uważał, że należy podjąć dialog by ożywić duchowo postęp i przyczynić się do moralnej odnowy narodów [10,150]. Ta moralna odnowa to lepszy świat, gdzie fundamentem jest wiara, prawda, sprawiedliwość, braterstwo i pokój.

Dialog międzyreligijny jest wyzwaniem dla Kościoła. Jan Paweł II zachęca, aby rozważnie wykorzystywano elementy dziedzictwa religijnego i kulturowego, by w ten sposób pomóc lepiej zrozumieć Chrystusowe orędzie [11,53]. Dialog religijny zawiera w sobie pragnienie przewyciężenia podziałów i budowania harmonii poprzez wzajemny szacunek, wyzbycie się egoizmu i pełną miłości służbę wobec innych bez żadnej różnicy.

Bardzo często papież podkreślał, że uczciwy dialog domaga się zakorzenienia we własnej tradycji, a to prowadzi do dostrzegania różnic. Indyferentyzm byłby zdradą prawdy objawionej [12,1]. Łatwe budowanie dialogu z innymi religiami nie ma przyszłości. Jest to tylko pozorny pokój i krótkotrwała harmonia.

IV. Formy dialogu

Mówiąc o dialogu międzyreligijnym Ojciec Święty zauważał różne formy tego dialogu. W *Redemptoris misio* mówił, iż przed dialogiem otwiera się szerokie pole działań, gdyż może on przybierać wielorakie formy i sposoby wyrazu: od wymiany pomiędzy znawcami tradycji religijnych czy ich oficjalnymi przedstawicielami do współpracy na rzecz integralnego rozwoju i ochrony wartości religijnych; od przekazywania sobie własnych doświadczeń duchowych do tak zwanego «dialogu w codziennym życiu», poprzez który wyznawcy różnych religii dają sobie nieustannie świadectwo o ludzkich i duchowych wartościach i pomagają sobie wzajemnie żyć nimi w celu budowania społeczeństwa bardziej sprawiedliwego i braterskiego” [6,57].

a) Dialog życia

Papież podkreślał, że dialog nie może być podszyty dumą, wynoszeniem się nad innych, ale ma być naznaczony cichą i pokorną postawą, z wolą słuchania, zrozumienia i z wolą okazania szacunku. Taki dialog przynosi owoce. Są nimi: miłość, wzajemny szacunek, jedność, przyjaźń, wolność od uprzedzeń [13,31].

b) Dialog czynów

Pierwszym krokiem dialogu jest wspólne spojrzenie na świat - dostrzeżenie nędzy, bezrobocia, ofiar konfliktów zbrojnych. Następnym wspólne działanie, które domaga się otwartości i wyrozumiałości. Wspólne działania przyczyniły się do przewyciężenia wielu napięć i konfliktów. Papież do tej formy dialogu zaprasza

wszystkich ludzi dobrej woli. W *Vita consecrata* mówił o potrzebie działań Instytutów życia czynnego z członkami innych religii. Jest to, okazje do przygotowania głębszej wspólnoty. Zachęcał szczególnie do działań na rzecz obrony godności kobiety i promowania równości między mężczyzną a kobietą [14,195].

c) Dialog wymiany teologicznej

Dialog wymiany teologicznej jest także nazywany dialogiem doktrynalnym i dialogiem ekspertów. W imieniu pewnej społeczności jest prowadzony przez przygotowanych do tego specjalistów (teologów, filozofów, znawców kultury). Nie tyle jest on polemiką, ale wymianą poglądów. Ma prowadzić do zrozumienia doktryn partnera dialogu i ich wpływu na postawy, wizje życia. „Dialog ekspertów”, pozwalający na skonfrontowanie, pogłębienie i ubogacenie religijnego dziedzictwa każdej ze stron, a także na wykorzystanie ich bogactwa w rozwiązywaniu problemów, które w ciągu dziejów stają przed ludzkością (...). Jego realizacja jest łatwiejsza w społeczeństwach pluralistycznych, w których współistnieją, a czasem ścierają się ze sobą odmienne tradycje i ideologie [15,1,4-5].

d) Dialog doświadczenia religijnego

Dialog doświadczenia religijnego jest najgłębszą warstwą dialogu. Dialog i głoszenie i Postawa Kościoła wobec wyznawców innych religii umieszcza tę formę dialogu na czwartym miejscu. Jest on wtedy, „kiedy osoby zakorzenione w swych własnych tradycjach dzielą się swymi bogactwami duchowymi, na przykład w dziedzinie modlitwy i kontemplacji, w dziedzinie wiary i poszukiwań Boga lub Absolutu” [16,42].

Zakończenie

Kościół ciągle poszukuje nowych form dialogu z wyznawcami innych religii. Dlatego pojawiają się w ramach nakreślonych form różne akcenty. Jest nawet możliwe wypracowanie nowych form, które będą przynosiły liczne owoce. Współczesna teologia mówi np. o dialogu kultur, ponieważ różne tradycje religijne są powiązane z kulturą, którą tworzą i którą są uwarunkowane.

BIBLIOGRAFIA

1. Por. Jan Paweł II, *Konstytucja apostolska „Pastor Bonus”*, [w:] Jan Paweł II, *Dzieła Zebrane, Konstytucje apostolskie, listy „motu proprio” i bulle, orędzia na światowe dni*, t. IV, Ptasznik P. (red.), Kraków 2007.
2. Paweł VI, Encyklika *Ecclesiam Suam*, Watykan 1964, nr 107.
3. Pontifical Council for Interreligious Dialogue, *Interreligious Dialogue. The Official Teaching of the Catholic Church from the Second Vatican Council to John Paul II (1963-2005)*, ed. F. Gioia, Boston 2006.
4. Sobór Watykański II, *Deklaracja o stosunku Kościoła do religii niechrześcijańskich* Nostra aetate, nr 2, [w:] *Sobór Watykański II. Konstytucje, Dekrety, Deklaracje*, Poznań 2002.
5. Papieska Rada ds. Dialogu Międzyreligijnego oraz Kongregacja ds. Ewangelizacji Narodów, *Dialog i przepowiadanie* (Watykan, 19.05.1991). Polskie tłumaczenie [w:] „Nurt SVD” 1993, nr 3(62).
6. Jan Paweł II, Encyklika *Redemptoris missio* (Watykan, 07.12.1990), Wrocław 1995.
7. Jan Paweł II, *Do przedstawicieli innych religii* (2 września 1990 - Dar-es- Salam), [w:] Lach S., Kijas Z.J., *Buddyzm i hinduizm w nauczaniu Jana Pawła II* (1978 - 1999), Kraków 2000.
8. Jan Paweł II, *Dawać świadectwo o Bogu Ojcu w dialogu z wyznawcami wszystkich religii*. Audjencje generalne (21 kwietnia 1999 - Watykan), OR 20(1999) n. 7.
9. Jan Paweł II, *Religie posiadają moc kierowania ludzkimi sercami. Do przedstawicieli religii niechrześcijańskich, uczestników Dnia Modlitwy o Pokój w Asyżu* (31 października 1986-Asyż), OR 7(1986) n. 10.
10. *Papieska Rada do Spraw Środków Społecznego Przekazu, Kryteria współpracy ekumenicznej i międzyreligijnej w środkach społecznego przekazu* (4 października 1989), [w:] Napiórkowski S.C., Leśniewski K., Leśniewska J. (red.), *Ut unum. Dokumenty Kościoła katolickiego na temat ekumenizmu 1982-1998*, Lublin 2000.
11. Jan Paweł II, *Posynodalna adhortacja apostolska „Catechesi tradendae”*, [w:] Jan Paweł II, *Adhortacje apostolskie Ojca Świętego Jana Pawła II 1979-1995*, t. I, Romanek M. (red.), Kraków 2006.
12. Jan Paweł II, *Powitalne przemówienie Ojca Świętego. Bazylika Matki Boskiej Anielskiej. Światowy Dzień Modlitw o Pokój* (27 października 1986 - Asyż), OR 7(1986) n.10.
13. Jan Paweł II, *Posynodalna adhortacja apostolska „Ecclesia in Asia”*, [w:] Jan Paweł II, *Adhortacje apostolskie Ojca Świętego Jana Pawła II 1996-2005*, t. II, Romanek M. (red.), Kraków 2006.

14. Urban J., *Dialog międzyreligijny w posoborowych dokumentach Kościoła*, Opole 1999.
15. *Sekretariat dla Niechrześcijan, Postawa Kościoła wobec wyznawców innych religii*, OR 5 (1984) n. 7.
16. *Rada Biskupów do Spraw Dialogu Międzyreligijnego i Kongregacji do Spraw Ewangelizacji Narodów, Dialog i głoszenie. Refleksje i wskazania dotyczące dialogu międzyreligijnego oraz głoszenia Ewangelii*, Paciorek A. (tł.), Tarnów 1993.

УДК 930.25 (075.8)

Оксана Гомотюк

*доктор історичних наук, професор
Західноукраїнський національний університет (Тернопіль)*

«СЛОВО ПРО ЗАКОН І БЛАГОДАТЬ» МИТРОПОЛИТА ІЛАРІОНА ЯК ПРОГРАМА ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ

Аналіз інтелектуального надбання періоду Київської Русі підтверджує наявність самобутньої наукової традиції, яка розвивалася у тісному зв'язку із християнським світом, вносила у духовну скарбницю людства ідеали гуманізму, демократизму. Попри відмінні літературні спрямування, художньо-естетичні уподобання, сприйняття дійсності, об'єднуючою ідеєю інтелектуалів стало визначення місця і ролі україно-руської спільноти, її держави у тогочасному світі. Ця теза є домінуючою у різноманітних творах: повчаннях, посланнях, моліннях, житіях, проповідях, літописах. Окрім цього виразно простежується адаптованість історіософських роздумів до практики життя. Як зазначає В. Горський, якщо у західноєвропейській культурі здебільшого реалізується «платонівсько-аристотелівська» лінія філософії, яка передбачає прагнення до істини, незалежної від людини і людства, то в києво-руській культурі переважає «александрійсько-біблійна», яка орієнтується не так на здобуття безсторонньої істини, як правди, що будується як драма людського життя. «Любомудр»-філософ ідентифікує себе як факт в середині буття. Філософські висновки є наслідком пошуку сенсу життя. Центральним завданням теоретичних роздумів був аналіз земних проблем, можливість їх вирішення особистим прикладом. [1, с. 23]

Носіями нових знань стали князі, оскільки відомими є факти особливого поцінування Ярославом Мудрим книжної мудрості, що проявлялося у заснуванні однієї із найбільших у Європі бібліотеки у Софії Київській, («і до книг був